

**Folkediktning (eventyr,
sagn, folkeviser og stev)**

Perioden 1350-1500 kalles Norges nedgangstid; også innen litteraturen.

- Norge glir inn i union med Danmark og opphører å eksistere som egen stat
- 1/3-2/3 av Norges befolkning dør under Svartedauden (1349)
- det gamle norrøne skriftspråket går i oppløsning
- sagalitteraturen tar slutt
- det skrives intet utenom dokumenter og sakspapirer (diplomer)
- den eneste litteraturen var folkediktning; dvs folkeeventyr, folkeviser og sagn

- Folkediktningen ble overlevert muntlig
- Ble først skrevet ned på 1800-tallet.
- Folkediktningen vandrer fra land til land, og omdiktes etter lokale forhold.
  - Overlevering kalles tradering.
  - Ulike fortellere påvirker stoffet og kan endre innhold.

Folkediktningen har ulike funksjoner

- underholdning (men med en dypere mening)
- holde oppe og ta vare på kulturen i et samfunn
- oppdragelse; inneholder vedtatte moralske regler
- flukt fra hverdagen (det overnaturlige)
- forklare uforståelig fenomener
- politisk funksjon som en del av nasjonale følelser og nasjonsbygging på 1800-tallet

Felles kjennetegn ved folkediktning

- ukjent forfatter
- overlevd som en del av en muntlig tradisjon
- har nasjonale og internasjonale trekk
  - vi kan finne likheter mellom folkediktning i ulike land, både form og innhold
- finnes i ulike varianter
- (husk at vi har folkediktning i dag også)

Folkeeventyr

- En regner at eventyrene har vært kjent i Europa i ca.2500 år.
- En vet at de fantes i Norden omkring år 1200, men de kan ha vært her mye lenger.
- Eventyrene var folkelige og ble ikke satt høyt på den litterære rangstigen.

Vi har flere typer folkeeventyr

- Egentlige eventyr (flere episoder)
  - undereventyr (overnaturlige vesener)
  - novelleeventyr (mangler overnaturlige vesener)
  - legendeeventyr (religiøse motiv)
- Dyreeventyr
- Skjemteeventyr (en gjør narr av personer og egenskaper)
- Lygehistoriene kommer inn her (overdrivelse blir det viktigste virkemiddelet)
- Erotiske eventyr kommer også inn her

Generelle kjennetegn ved folkeeventyr

- ikke tidfestet ("Det var en gang")
- ikke stedfestet ("Østenfor sol og vestenfor måne")
- forteller ofte om overnaturlige vesener (draugen, troll, nøkken, risen)
- i norske eventyr er kongen gjerne en storbonde, kongsgården en storgard og helten gjerne en fattig husmannsgutt (Askeladden)
- fantasien får fritt spillerom (alt er mulig, en kan drømme seg bort)
- eventyr gjør ikke krav på å være sanne ("Snipp, snapp, snute så er eventyret ute")
- ender i fryd og gammen (Askeladden får kongsdatteren og halve kongeriket)
- Moral: strengt krav til rettferdighet (den onde får sin velfortjente straff, den gode/lure sin lønn)

Kjennetegn ved form

- språket er preget av enkle setninger - helst hovedsetninger (av leddsetninger finnes helst at-, da-/når- og relative setninger)
- språket har et muntlig preg
- bruk av gjentakelser
- bruk av inversjon (ombytting: "Spis meg ikke" "Ikke vet jeg)
- skifter mellom referat og opptrinn
- tar ofte utgangspunkt i en mangelsituasjon; deretter følger en prøve der hjelpere støtter helten
- rolig start (innledningsloven)

- kun det som er nødvendig, er med (få motiver og få personer) (handlingsenhet)
- midtpunktloven (en hovedperson)
- den sceniske totallsloven (bare to i samme scene)
- motsetningsloven (når to personer opptrer samtidig, blir forskjellene ofte fremhevet; f.eks. en snill, den andre slem)
- tretallsloven (handling skjer tre ganger, tre oppgaver, tre brødre)

- loven om bakvekt (den siste i rekken er den viktigste, den yngste prinsessen er den vakreste, den siste hendelsen den viktigste)
- tvillingloven (to personer som opptrer likt, er som oftest bipersoner; helten står alene)
- hvileloven (**vi** får vite hvordan eventyret ender)
- handlingen er ofte en kamp mellom to motstandere
- personene er typer med få personskildringer, oftes uten navn
- opererer med en helt unntatt i dyre- og skjemteeventyrene.

Folkeviser (ballader)

Kjennetegn

- gjerne lange, fortellende viser (ballader)
- består av selve visa pluss et omkved (stev,refreng) (gjerne både mellomsleng og ettersleng som i Olav og Kari)
- bakgrunn i riddertid (middelalderen) (mange viser kommer fra Frankrike)
- brukt under ringdanser og kjededanser
- en forsanger sang selve visa mens de dansende stemte i omkvedet
- har enderim, men ikke strenge krav til rimet (vokalsamklang som "år-sjå" i Olav og Kari)
- bokstavrim er ofte brukt
- dialog er vanlig

- bruk av parallelstrofer (gjentakelse av strofer med små variasjoner for å dvele ved hendelser og bygge opp stemning mot et høydepunkt)
- skapt av mange ukjent diktere

Ulike folkeviser

- Naturmystiske:
  - møte med overnaturlige makter
  - moral: -det går ille med dem som møter/har kontakt med de underjordiske
- Legendeviser:
  - kristen tro, helgenfunksjon og mirakel står sentralt
  - den ene utgaven av Olav og Kari er en legendeviser
- Historiske viser:
  - -handler om historiske personer

- Ridderviser:
  - kjærlighet, sjalusi, drap og voldtekt.
  - Vi ser lite av Norge i dem.
- Kjempe- og trollviser:
  - handler om kamp mellom menn eller mellom mann og troll. Heltene er veldig modige og kan ligne på eventyrheltene
- Skjemteviser: -humoristiske

Vi har ca. 200 ballader i Norge, og disse finnes i varianter i Sverige og Danmark.

Kjempe- og trollvisene er de mest typisk norske.

Sagn

Kjennetegn

- ofte en liten kjerne av sannhet (en underlig hendelse, en person som har levd)
- ofte tid- og stedfestet
- ofte knyttet til personer, bygninger, steder eller hendelser
- forteller ofte om overnaturlige vesener (troll og skrømt)
- ofte kamp mellom det onde og gode (når de gode maktene vant, ble det gjerne reist et minnesmerke; ofte en kirke)
- noen sagn forteller om og forklarer naturfenomen

Stev

- Svært utbredde og populære
  - Eldste diktform med enderim
  - Ofte knyttet til folkeviser som refreng
- Lyriske einstrofinger
  - Gammalstev
    - 4 linjer med enderim i linje 2 og 4
    - Eldre enn folkevisene
  - Nystev
    - Parrim
    - Fra ca 1650
- Inneholder allmenn visdom
  - Frødestev (visdom)

- De fleste steva er frå Setesdal og Telemark